

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАТУСУ

Тимофєєва М.І.

***Анотація:** У статті розглянуто проблеми збільшення кількості внутрішніх переселенців за різними напрямками: соціальному, економічному та правовому. А також, звернуто увагу, що Україна не має власного досвіду з вирішення подібних питань. Проведено аналіз законодавчої бази країн котрі мають подібний досвід, таких як Грузія, Молдова та Азербайджан. За результатами аналізу було згруповано основні питання, які виникають у внутрішньо перемішених осіб та наведено моделі вирішення подібних питань. Запропоновано концептуальний підхід до створення комплексної моделі для надання ефективних допомог внутрішнім переміщеним особам в Україні.*

***Ключові слова:** внутрішні переміщені особи, біженці, переселенці, незахищена верства населення, соціальний захист.*

ВНУТРЕННЕ ПЕРЕМЕЩЕННЫЕ ЛИЦА: ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СТАТУСА

Тимофеева М.И.

***Анотация:** В статье рассмотрены проблемы увеличения количества внутренних переселенцев по разным направлениям: социальному, экономическому и правовому. Также, обращено внимание, что Украина не имеет собственного опыта по решению подобных вопросов. Проведен анализ законодательной базы стран имеющих подобный опыт, как Грузия, Молдова и Азербайджан. По результатам анализа были сгруппированы основные вопросы, которые возникают у внутренне перемещенных лиц и приведены модели решения подобных вопросов. Предложен концептуальный подход к созданию комплексной модели для предоставления эффективных пособий внутренним перемещенным лицам в Украине.*

***Ключевые слова:** внутренние перемещенные лица, беженцы, переселенцы, незащищенный слой населения, социальная защита.*

DOMESTIC TRAFFICKED PERSONS: PECULIARITIES OF SOCIO-ECONOMIC STATUS

Timofieieva M.

Annotation. *The article deals with the problems of increasing the number of internally displaced persons in different directions: social, economic and legal. Also, attention was drawn to the fact that Ukraine does not have its own experience in solving such issues. The analysis of the legislative framework of countries with similar experience, such as Georgia, Moldova and Azerbaijan, was conducted. The results of the analysis grouped the main issues that arise in internally interlaced persons and provided models for solving similar issues. A conceptual approach to creating a comprehensive model for providing effective assistance to internally displaced persons in Ukraine is proposed.*

Key words: *internally displaced persons, refugees, migrants, vulnerable people, social protection.*

Постановка проблеми. Сьогодні наша держава продовжує вирішувати проблеми, які стали результатом збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій і зон АТО. В Україні проводиться велика кількість круглих столів, конференцій з вирішення питань адаптації на нових місцях проживання, працевлаштування, забезпечення житлом та ін. Держава ж намагається знайти шляхи вирішення із надання новітній категорії - соціальної підтримки та забезпечення їх конституційних прав та гарантій.

Велика кількість людей із окупованих територій мігрували до різних областей України у пошуках безпеки для їхнього життя, але в результаті прийняття такого рішення вони втратили роботу, майно, житло, документи тощо. Для їхньої підтримки держава в короткі строки прийняла ряд нормативно правових документів, які забезпечували б даних осіб, державною підтримкою. Але оскільки Україна раніше не мала подібного досвіду, то ефективність законодавств не була високою. Тож перед країною постало нагальна потреба швидкого та ефективного аналізу досвіду інших країн у вирішенні подібних питань для застосування

їх на території нашої країни. В результаті вивчення зарубіжного досвіду стане можливим розробити ефективну програму подолання основних існуючих перепон.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними науковцями різних галузей наук досліджувалися різноманітні проблемні питання внутрішніх переміщених осіб серед них Н. Андрусишин, О. Балакірєва, М. Бачинська, Т. Бондар, О. Бородін, О. Василенко, І. Войналович, Т. Доронюк, Ю. Корнєв, М. Кримова, Е. Лібанова, І. Локтева, М. Мальований, О. Непомнящий, О. Осінкіна, У. Садова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувавши потужний науковий доробок, виявлено, що комплексних досліджень щодо створення інформаційної платформи з затребуваних допомог різними категоріями надання соціальних допомог переміщених осіб не достатньо досліджено. Отже, даний напрямок є актуальним та потребує подальшого вирішення.

Постановка мети дослідження. Мета статті полягає у чіткому розмежування понять: мігранти, переселенці та переміщені внутрішні особи; вивченні зарубіжного досвіду країн по роботі з внутрішньо переміщеними особами, виокремленні основних напрямків, котрі потребують пильної уваги з боку держави, можливість застосування існуючого світового досвіду на теренах України.

Виклад основного матеріалу. З виникненням новітньої категоріє незахищеної верстви населення, та плутанини в інформаційних засобах визначення їх як категорії ким є дані особи: мігрантами, переселенцями чи переміщеними внутрішніми особами. З різних інформаційних джерел ми чули різні інтерпретації визначення внутрішніх мігрантів. Для того, щоб чітко розуміти різницю між даними категоріями, автором пропонується проаналізувати ці три категорії тим паче, що вони визначені законодавчо. Отже, 1) біженці – це особи, які не є громадянами України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвами переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності тощо перебувають за межами країни своєї громадянської належності та не можуть або не хочуть користуватися захистом цієї країни [1]; 2) внутрішньо переміщеною особою є громадянин України,

іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2]. А переміщеними особами вважаються люди котрі переміщені, силоміць виселені, переселені особи, яким загрожують військові дії або стихійні лиха. Можна зробити висновок, що поняття «переміщені особи» поєднує в собі два попередні: «мігранти» та «внутрішньо переміщених осіб».

Аналізуючи статистичні дані, які розміщені на офіційному сайті Міністерства соціальної політики, щодо міграції переміщених осіб можна зробити висновок що лише в 2018 році спостерігається постійна тенденція збільшення кількості осіб які потребують держаної підтримки (рис. 1). На жаль, держава не може самостійно справитися з ситуацією, яка склалася.

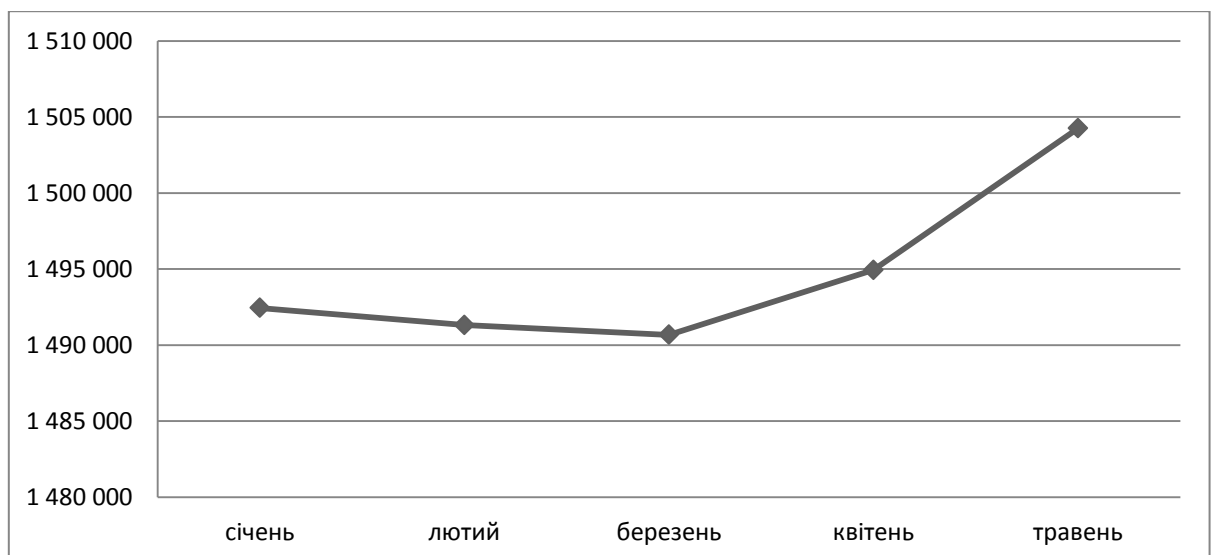

Рис. 1 Динаміка внутрішньо переміщених осіб за 2018 рік []

Тому вважаємо, доцільним вивчити закордонний досвід для його подальшої адаптації на теренах нашої держави, щоб ефективно подолати критичні питання з надання соціального захисту внутрішнім переселенцям. З подібними питанням зіштовхувалися такі країни, як

Грузія, Молдова, Азербайджан і Вірменія. У результаті узагальнення існуючого досвіду цих країн, щодо формування дієвої політики для підтримки внутрішньо переміщених осіб, виділено наступні групи по вирішенню питань :

1. Забезпечення таких осіб тимчасовим (постійним) житлом у результаті стихійного, непередбачуваного переміщення осіб. Виходячи із досвіду країн, таким особам надається тимчасове житло із наявного житлового фонду, а також розміщення в адміністративних будівлях, а також у спеціально створених поселеннях. Що стосується постійного житла по пропонується два варіанти вирішення даного питання. Перший з яких це надання житла у відбудованих або відремонтованих приміщеннях з мінімальним побутовим наповненням. Як правило, подібне житло надається у сільській місцевості або у населених пунктах де спостерігається незначна щільність проживання населення. У певних випадках у відповідності до законодавства країни подібне житло надається до моменту повернення контролю владою над окупованою територією та відбудови пошкодженого житла під час бойових дій. Іншим же варіантом є надання грошової компенсації за втрачене/частково пошкоджене житло, або позику безвідсоткову на придбання нового житла.

Так, наприклад, у Грузії розмір таких компенсацій складав близько 10000 доларів США, а в Молдові компенсація відповідала ринковій вартості попередньо втраченого житла. В Україні також розроблено подібну програму на надання позики на придбання житла. За статистичними даними на кінець 2017 року було зафіксовано 89 сімей, які за допомогою програми «Доступне житло» придбали собі нові помешкання, а також 2690 сімей подали документи на участь у програмі [4, 5].

2. Забезпечення робочим місцем. В українському законодавстві не має положень, щоб могли забезпечити переміщених осіб робочими місцями. Даний напрямок є пріоритетним у терміновості вирішення, адже її вирішення є певним важелем для розв'язання й інших проблем, пов'язаних із матеріальним забезпеченням внутрішньо переміщених осіб. У результаті аналізу практики інших країн, автором було зроблено

висновок, що більшість країн дотримувались політики збереження існуючих форм стимулювання зайнятості та стандартів надання соціальної допомоги у зв'язку з безробіттям. А також було відзначено стимулювання самозанятості у сфері розвитку сільського господарства.

3. Надання грошової матеріальної допомоги виконує функцію підтримки мінімального рівня доходу. Так, наприклад, у Грузії вимушені переселенці звільняються від сплати податків на передану їм у користування державну власність, а також на компенсації, отримані ними в рамках програми приватизації. В Азербайджані діє система компенсацій за оплату комунальних послуг, а також послуг зв'язку; програма звільнення переселенців від сплати прибуткового податку, а також державного мита, в т.ч. й при переоформленні та відновленні документів.

4. Проблеми соціального забезпечення майже в усіх країнах, за винятком Азербайджану, вирішуються на основі існуючих соціальних гарантій у країні. За усіма переселенцями зберігається право на безкоштовну середню освіту, медичне обслуговування та пенсійне забезпечення. В Азербайджані наявний кошик державних соціальних послуг поповнюється наданням для школярів, з числа вимушених переселенців, на безоплатній основі підручників і шкільного приладдя. Для студентів вищих навчальних закладів існує програма компенсації вартості навчання у державних навчальних закладах, а також надання пільг на оплату навчання студентам приватних навчальних закладів [6].

5. Інституціональне забезпечення вирішення проблем переселенців у країні. Реалізація проектів підтримки тимчасових переселенців потребує не лише нормативно-правового та фінансового підґрунтя, а й інституціонального забезпечення. Наразі в Україні відсутній централізований державний орган, який би комплексно здійснював політику в сфері вирішення проблем переселенців. Досвід же інших країн свідчить про необхідність та обов'язковість його формування. Так, наприклад, при уряді Грузії існує окреме Міністерство у справах вимушеного переміщення з окупованих територій, а в Азербайджані — Державний комітет по роботі з особами, які вимушено покинули місця постійного проживання.

6. Створення умов повернення до попередніх місць проживання, що може стати достатньо актуальним у майбутньому. Більшість вимушених переселенців, з часом, по завершенню бойових дій та окупації, виявлять бажання повернутися до місць їх попереднього проживання. Враховуючи те, що частина будинків, а також інфраструктура міст і селищ Донецької та Луганської області є частково пошкодженими або знищеними, актуальним залишається питання реалізації програм відновлення інфраструктури регіонів і житла. У цьому контексті досвід інших країн передбачає надання можливості повернення у приватну власність об'єктів нерухомості; надання одноразової державної допомоги для відновлення житла, у разі повного їх знищення; компенсація частки вартості на покупку або будівництво нового житла. Враховуючи та систематизуючи закордонний досвід, окремі ініціативи українського уряду, а також громадських організацій, можна стверджувати, що актуальною для України сьогодні може стати реалізація зваженої комплексної політики, що охоплювала б усі аспекти життя вимушених переселенців.

Наслідки перебування певних територій в окупації та на якій проводять антитерористичні операції сьогодні мають значний вплив на соціально економічний розвиток країни. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб вимагає значних фінансових вливань для їхньої підтримки, що призводить до ще більшого фінансового дефіциту державного бюджету. Соціальна напруга зростає, держава не має можливості самостійно надати увесь спектр соціального захисту, якого потребують не лише внутрішні переміщені особи, а й інші категорії незахищених верств населення. Це все ще більше загострює потребу у нагальній необхідності перейняття зарубіжного досвіду у вирішенні таких проблем як: отримання статусу вимушеного переселенця, отримання житла, забезпечення прав зайнятості, отримання соціального забезпечення (освіта, охорона здоров'я і т.д.), створення умов повернення до попередніх місць проживання тощо.

Для того, щоб вирішити данні проблеми Україна повинна розробити комплексну національну модель для подолання ряду перепон із забезпечення захисту як політичного, правового, соціального внутрішньо

переміщеним особам. З 2014 по 2015 роки в Україні активно розроблялися шляхи вирішення найголовніших життєвих питань, розглядалися можливості залучення іноземних інвестицій тощо. З плином часу інтерес до даних проблем щоразу зменшується, але самі проблеми не знаходять практичного вирішення.

На міжнародному рівні захистом та допомогою переміщеним особам у різних країнах світу впродовж майже 70 років займається Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та груп людей, котрі потребують захисту та допомоги. Україна також отримала підтримку ООН з травня 2014 року та по теперішній час. ООН допомагає безпосередньо у наданні допомоги найуразливішим верствам населення у вигляді правової, матеріальної, юридичної, соціальної допомог, проводить постійний моніторинг становища, підтримує Уряд та громадські організації.

На жаль Україна не має достатнього досвіду стосовно дій у подібних ситуаціях, у яких опинилися громадяни, котрі проживали та проживають на територіях анексованого Криму та військових дій на Сході країни. Першочерговим, що потрібно було організувати та підтримувати весь час, це реєстрація переміщених осіб, на постійній основі проводити опитування стосовно їх потреб, організація гарячої лінії, результатом збору подібної інформації стане поштовхом для більш повного розуміння державою, громадськими організаціями, які напрямки роботи потрібно проводити.

За результатами таких спостережень було запущено проект «Всеохопна стабілізаційна підтримка внутрішньо переміщених осіб та підтримка постраждалого населення», за допомогою громадської організації «Донбас SOS» за даним проектом було відкрито гарячу лінію для внутрішньо переміщених осіб. Як результат громадська організація представила статистичну інформацію за зверненнями громадян. У липня 2015 року ними було зафіксовано найбільшу кількість звернень з питання можливості перетину кордону, процедури реєстрації для отримання статусу внутрішньо переміщеної особи та документації що склало 49 % від загальної кількості звернень. Данні питання були лідируючими на протязі декількох місяців. Щодо інших питань то це були: неурядові

організації, урядові установи, міжнародні організації, що надають допомогу – 18 %; доступ до соціальних виплат – 9 %; умови проживання – 7 %; питання здоров'я – 3 %; можливість працевлаштування – 3 %; освіта – 1,2 %; пошук зниклих членів родини / питання об'єднання сім'ї склало 0, 3; інші питання склали 9, 4 % [7].

Аналізуючи перелік питань, які було представлено можна дійти висновку, що внутрішньо переміщені особи не проінформовані належною інформацією навіть для переміщення із окупованих територій на територію підконтрольну українському урядові та подальшої їх реєстрації. В подальшому всі переміщені особи зіштовхуються із великою кількістю проблем юридичного, соціального та матеріального характеру.

У Україні в 2014 - 2015 р. було прийнято ряд законів, постанов, котрі забезпечують різні аспекти переміщених осіб (рис.1).

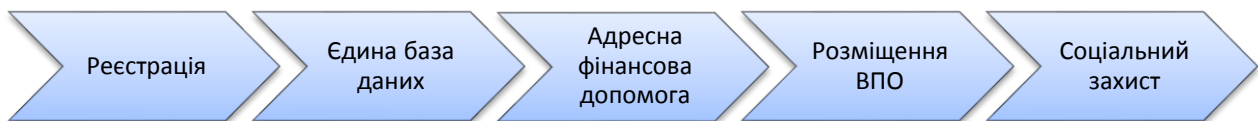

Рис. 1 Забезпечення ВПО законодавчими документами.

Але в документах, які було прийнято є велика кількість не доопрацювань, які в подальшому потребують вирішення. Як уже було сказано в даній статті Україні необхідно перейняти досвід інших країн.

Одним із основних питань, які хвилюють переміщених осіб це житло. Науковцем Е. Лібановою було запропоновано два програми з вирішення даного питання. Перший напрямок орієнтований на тих переміщених осіб, які в подальшому планують повернутися на місце свого попереднього проживання, а саме на території Криму та Сходу України. Основним завданням держави є надання тимчасового житла на підконтрольній їй території. Другий же напрямок орієнтований на тих осіб, які залишатимуться на місцях свого теперішнього проживання та прагнуть максимально адаптуватися та цій території. Дані програми були

запропоновані з огляду адаптації зарубіжного досвіду до реалій українського буття. Данні напрями запровадженні на території України та мають певний успіх. Для осіб котрі планують повернутися створено місця компактного проживання, адаптованих до осінньо-зимового періоду, надано можливість оформлення комунальної оренди у власників помешкань і знаходження відповідних джерел фінансування. А ось за другим напрямком Україна зіштовхнулася з безліччю проблем розселення переміщених осіб до сільської місцевості та місць невеликої щільності населення спричинила появу інших проблем. Першою стала неможливість подальшого працевлаштування, оскільки в подібних населених пунктах спостерігається робоча міграція до крупних міст або за кордон [8].

Іншою проблемою з якої зіштовхнулася наша країна це надання якісної освіти. За статистичними даними Донецька і Луганська області в останні роки випереджали інші регіони за показником кількості дітей, та в результаті їх переміщення в інші регіони склалася складна ситуація із браком місць у класах, дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах. Нажаль дану проблему неможливо вирішити до моменту завершення бойових дій на територіях Сходу країни. Тим паче, що будівництво нових закладів займе велику кількість часу та фінансових інвестицій ні першого ні другого наша країна надати не в змозі.

Не зважаючи на велику роботу, яка була пророблена Україна і досі знаходиться у глибокій економічній кризі, брак коштів, неможливість швидкого вирішення конфлікту, брак робочих місць. Зважаючи на специфічні професії, які користувалися попитом на Донбасі не знаходять собі місця на інших територіях України. Велика кількість людей була змушена пройти перекваліфікацію для того щоб мати можливість в подальшому працевлаштуватися та забезпечувати самостійно хоча б свої мінімальні потреби.

Аналізуючи данні соціологічного дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених жінок та осіб похилого віку в Україні», який проводила О. Балакірева, основними причинами непрацевлаштування стали: неможливість знаходження роботи, яка б підійшла – 52,9 %; ті особи які чекають на відповіді за результати проходження співбесіди

складають 13 %; особи котрі зайняті в домашньому господарстві та пенсіонери – 21 %; мають інші проблеми – 13 %. Але відзначимо, що 26,9 % осіб готові пройти професійну перепідготовку, 21, 2 % бажають оволодіти новою професією аби мати можливість в подальшому працевлаштуватися [9].

Як показує практика, внутрішньо переміщені особи котрі не мають роботи нажаль дуже рідко звертаються до центрів зайнятості з метою її пошуку. Це говорить про те, що дані особи не мають довіри до державних структур більше, ніж власне небажання йти працювати. З питання працевлаштування внутрішньо переміщених осіб було проведено

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Враховуючи все вище сказане, можна дійти висновку, що для здійснення координації напрямків ефективного вирішення нагальних проблем в яких працюють як міжнародні, так і державні органи й різноманітні організації, є необхідним створення єдиного центру який повинен займатися лише проблемами внутрішньо переміщених осіб. Основним завданням котрого буде збирання та аналіз всіх існуючих проблем, які потребують вирішення не залежно від сфери виникнення чи то будуть юридичні, економічні, медичні, освітні, соціальні чи інші проблеми. Одним з ключових моментів повинно стати інформування вимушених внутрішніх переселенців про їх можливості та права, які їм надає держава. Залучення до роботи якомога більше волонтерських, благодійних організацій та фондів для допомоги переміщеним особам. Стимулювання переселенців самостійно намагатися вирішувати виникаючі проблеми в результаті створення відповідних умов.

На думку автора держава не має фінансової спроможності задовольняти всі потреби внутрішньо переміщених осіб, тому при створення подібного центру держава повинна виконувати більше інформаційну функцію для надання можливості різноманітним організаціям впливати на вирішення поточних проблем. Отже створення саме такої системи та ефективного її впровадження є перспективним для подальших досліджень.

Література:

1. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньопереміщених осіб». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/15416.html>
4. О лицах, вынужденно перемещенных с оккупированных территорий Грузии, — вынужденных переселенцах: Закон Грузии от 06.02.2014 г. №1982-II — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_idmssearch&view=docView&id=2244506&lang=ru.
5. Про основні положення особливого правового статусу населених пунктів лівобережжя Дністра (Придністров'я): Закон Республіки Молдова від 22.07.2005 р. №173-XVI — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://md.spinform.ru/>.
6. О социальной защите вынужденных переселенцев и лиц, приравненных к ним: Закон Азербайджанской Республики от 21.05.1999 г. №669-IQ — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.azerbaijan.az/portal/Society/Refugees/refugees_03_r.html.
7. Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції “Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості” (27 лют. 2015 р.). – Режим доступу : <http://ief.org.ua/?p=4562>
8. Лібанова Е. М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України : (за матеріалами наук. доп. на засіданні Президії НАН України 8 жовт. 2014 р.) / Е. М. Лібанова // Вісн. Національної академії наук України. – 2014. – № 12. – С. 15–24. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2014_12_5.pdf.
9. Балакірєва О. М. Трудовий потенціал та рівень державної підтримки внутрішньо переміщених осіб : (за результатами соціологічного дослідження “Оцінка потреб внутрішньо переміщених

жінок та осіб похилого віку в Україні”) / О. М. Балакірева // Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості : Міжнар. наук.-практ. конф., 27 лют. 2015 р. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/?p=4562>

10. Мальований М. І., Ролінський О. В., Лиса Н. В. (Україна). Окремі аспекти формування фінансового забезпечення соціального захисту населення в контексті тіньової економіки. Англійською мовою / М.І. Мальований // Економічний часопис-XXI - 2016 - № 158(3-4(2)) – с. 88-91

References:

1. The Law of Ukraine "On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection". [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>

2. Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons". [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

3. Official site of the Ministry of Social Policy. [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.msp.gov.ua/news/15416.html>

4. About persons displaced from the occupied territories of Georgia, forced migrants: Georgian Law of February 6, 2014 №1982-II - [Electronic resource]. - Access mode: https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=2244506&lang=en.

5. On the main provisions of the special legal status of settlements on the left bank of the Dniester (Transnistria): Law of the Republic of Moldova dated July 22, 2005 No. 173-XVI - [Electronic resource]. - Mode of access: <http://md.spinform.ru/>.

6. On the social protection of internally displaced persons and persons equated to them: Law of the Republic of Azerbaijan No. 669-IQ of 21.05.1999 - [Electronic resource]. - Access mode: http://www.azerbaijan.az/portal/Society/Refugees/refugees_03_r.html.

7. Recommendations of the International Scientific and Practical Conference "Internally Displaced Persons in Ukraine: Realities and Opportunities" (February 27, 2015). - Access mode: <http://ief.org.ua/?p=4562>

8. Libanova EM The forced resettlement from the Donbas: the scale and challenges for Ukraine: (according to the materials of sciences at the

session of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine, October 8, 2014) / E. M. Libanova // *Visn. National Academy of Sciences of Ukraine*. - 2014. - No. 12. - P. 15-24. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2014_12_5.pdf.

9. Balakireva O. M. Labor potential and level of state support for internally displaced persons: (according to the results of the sociological study "Assessment of the needs of internally displaced women and elderly people in Ukraine") / O.M. Balakireva // *Internally displaced persons in Ukraine: Realities and Opportunities: International science-practice Conf.*, Feb. 27 2015 - Access mode: <http://ief.org.ua/?p=4562>

10. Malyovye M.I., Rolinsky OV, Lysa N.V. (Ukraine). Separate aspects of the formation of financial support for social protection of the population in the context of the shadow economy. English / MI Malyovy // *Economic Journal-XXI* - 2016 - No. 158 (3-4 (2) - pp. 88 - 91)

Інформація про автора

Тимофєєва Марина Іванівна – аспірант кафедри економіки та соціальних наук Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: m.timofeeva@ukr.net, тел. 0668175048)

Информация об авторе

Тимофеева Марина Ивановна – аспирант кафедры экономики и социальных наук Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харьков, Украина, 61166, e-mail: m.timofeeva@ukr.net)

Information about the authors

Timofieieva M. postgraduate department of economics and social sciences of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: m.timofeeva@ukr.net)